

**П'ЯТЬ СОРАБІСТИЧНИХ СЕМІНАРІВ
ПРОФЕСОРА КОСТЯНТИНА ТРОФИМОВИЧА
(до 95-ї річниці народження ученого)**

2017 рік ознаменувався двома визначними подіями у славістичній науці Львівського національного університету імені Івана Франка – XXV Міжнародним славістичним колоквиумом і XV Міжнародним семінаром із сорабістики. Обидва авторитетні наукові зібрання були тим більше значними, що бачили серед своїх учасників закордонних славістів, а у випадку сорабістичного семінару – вже традиційно науковців-сорабів із Лужиці та Польщі. Така тяглість представництва, особливо сорабського, на цих наукових семінарах розпочалася з третього наукового семінару з сорабістики, присвяченого 40-річчю утворення НДР. На цьому семінарі були присутні і виступали з доповідями тогочасний директор Інституту серболужицького народознавства АН НДР доктор *Мерчін Каспер* і завідувач відділом цього ж інституту *Мерчін Фелкель*.

Подібний почин виявився не лише корисним для авторитету сорабістичних студій у Львівському національному університеті імені Івана Франка, а й став традицією усіх наступних семінарів – аж до найновішого XV, що відбувся 12–14 жовтня 2017 р.

Ініціатором започаткування сорабістичних семінарів став професор Костянтин Трофимович – на той час уже визнаний авторитетний учений у галузі сорабістики (мав за собою не лише захищену кандидатську дисертацію, а й такі праці, як “Верхньолужицько-російський словник” (1974, спільне видання Москва–Бауцен); обширний розділ “Серболужицька мова” у виданні “Слов’янські мови: Нариси граматики західнослов’янських і південнослов’янських мов” (1977), який далекоглядно бачив велику перспективу налагодження тісних наукових зв’язків вітчизняних славістів із науковцями Лужиці. Вже невдовзі ці наукові контакти втілились у спільні публікації, стажування і навіть посприяли укладенню угоди про співпрацю між Львівським національним університетом імені Івана Франка та Сербським інститутом у Будишині/Баутцені (ФРН).

Професор К. Трофимович брав активну участь у чотирьох перших сорабістичних семінарах і, на жаль, лише з заявленою доповіддю “Мова художніх творів Гандрія Зейлера” готувався виступити 1 квітня 1993 р. на п’ятому засіданні V наукового семінару з сорабістики. Про широту сорабістичних зацікавлень професора можна судити за назвами виступів на попередніх семінарах: II Сорабістичний семінар – “Реальна і кодифікована норми верхньолужицької літературної мови”; Третій науковий семінар – “Записки про наріччя лужицькі” І. І. Срезневського”; IV Сорабістичний семінар – “Функціонування літературної мови у Верхній Лужиці (кінець XIX–перша половина XX ст.)”.

Варто відзначити цікаву тематичність сорабістичних семінарів, які націлювали учасників на перспективу дослідження подальших програмних наукових сорабістичних проблем: на II семінарі 1987 р., присвяченому 175-річчю від дня народження І. Срезневського, було заслухано три доповіді про ученого (“І. І. Срезневський – засновник вітчизняної сорабістики”, “І. І. Срезневський як історик серболужицької літератури” та “І. І. Срезневський і Я. А. Смолер – дослідники кашубської проблематики”). Тематично він був продовжений у доповіді професора К. Трофимовича на III Сорабістичному семінарі, а також у виступах славісток Оксани Лазор і Наталії Гончарової на V Сорабістичному семінарі (“Сорабістичні інтереси І. І. Срезневського” і “Формування сорабістичних інтересів І. І. Срезневського”). Вже згодом, на XI Міжнародному сорабістичному семінарі,

“Сторінка з історії українсько-лужицьких взаємин (І. Срезневський та Я. А. Смолер)” до взаємин І. Срезневського із лужичанами звернувся доцент кафедри фольклористики імені Філарета Колесси Андрій Вовчак.

Наукова тематичність сорабістичних дискусій була продовжена у деяких наступних семінарах, спонукаючи до глибшого трактування певної наукової сорабістичної проблеми – “Сорабістика в минулому і сьогодні”; “Українсько-лужицькі наукові та культурні зв’язки в контексті українсько-німецьких взаємин” (1995); “150-ті роковини Матиці Сербської”; “Інституалізація сорабістики після Другої світової війни” (1997); Круглий стіл “Лужицькі серби: збереження національної ідентичності в сучасних умовах” (1999); “Круглий стіл, присвячений пам’яті Юрія Брезана” (2007); “Сорабістика: сучасність і перспективи” (2013) та ін.

І все ж варто наголосити на двох особливо важливих сторонах перших сорабістичних семінарів, що відбувалися під безпосереднім патронатом професора Костянтина Трофимовича, а саме на дієвій участі науковців-сорабів у трактуванні незнаних або малодосліджених проблем української сорабістики: “Спостереження над українськими перекладами серболужицької прози”; “Українська тема у творчості сучасних серболужицьких письменників”; “Відомості про лужицьких сербів на сторінках галицької преси ХХ ст.” (1987); “Сербська Лужиця в дзеркалі галицької преси ХІХ ст.” (1989); “Серболужицька музика у Львові» (1991); «Традиції та сучасний стан сорабістики в Харкові” (1993).

Друга важлива сторона – участь у наукових семінарах закордонних сорабістів із Лужиці. Якщо у ІІІ науковому семінарі взяли участь лише два науковці-сораби – Мерчін Каспер і Мерчін Фелкель, які розповідали про серболужицьке народознавство і серболужицьку літературну класичну спадщину в НДР, то на наступному, ІV, семінарі був присутній також мовознавець Гельмут Фаск з Інституту серболужицького мовознавства з Будишина, а в п’ятому брало участь уже четверо лужицьких науковців. Знаменною була доповідь, виголошена сорабським науковцем Мерчіном Фелкелем на ІV Сорабістичному семінарі, “Зростання інтересу лужицьких сербів до творчості Тараса Шевченка” та його ж запланована для V семінару доповідь “Тарас Шевченко і Лужиця”.

До науковців з Лужиці поступово долучалися дослідники сорабістики з Білорусі, Естонії, Чехії, а з Сьомого семінару – польські науковці Яна Зенюкова та Ева Вроцлавська. Загалом у 15 міжнародних сорабістичних семінарах взяло участь 46 закордонних сорабістів.

Наукова проблематика сорабістичних наукових семінарів “Дослідження проблем української сорабістики”, започаткована професором Костянтином Трофимовичем, після 1993 р. продовжувалася його однодумцем і колегою професором Володимиром Моторним. У виступах на ІІ–ІV наукових семінарах не лише озвучувалися загальні концептуальні тези, а й виринали незнані дотепер імена українських учених ХVІІІ–ХХ ст. у їхніх зв’язках із мовою, літературою і культурою лужицьких сорабів. Варто навести теми особливо цікавих доповідей: “Сорабістика у системі слов’янських культурологічних дисциплін” (Г. Вервес); “Серболужицька література в УЛЕ” (М. Павлюк); “Спостереження над українськими перекладами серболужицької прози” (В. Житник); “Свідчення про лужицьких сербів на сторінках галицької преси ХІХ ст.”; “Лужичанин Всеволод Лойер в Україні” (О. Рибалко); “Із українсько-лужицьких лексичних паралелей. Структура і генезис” (П. Грищенко); “Маловідомий нарис Дм. Дорошенка про лужичан” (Я. Кравець); “Інтерпретація серболужицької локальної лексики в українських перекладах” (О. Паламарчук) та ін. Своїм авторитетом науковця професор Кос-

тянтин Трофимович залучав до участі в семінарах не тільки молоде покоління дослідників – студенток Львівського університету ім. І. Франка, аспірантів різних вишів України, а й авторитетних дослідників-сорабістів, славістів із Московського університету, Інституту слов'янознавства і балканістики АН колишнього союзу, Ленінградського університету, вишів Білорусі.

Не можна оминати прізвища доктора філологічних наук, професора Московського університету Людмили Лаптевої, учасниці десяти сорабістичних семінарів (з 1984 по 2003 рр.), особливо відданої дослідженню сорабістичних наукових проблем. Нею були озвучені такі новаторські доповіді, як “Вивчення лужицьких сербів у Київському університеті наприкінці XIX–на початку XX ст.”, в якій була зосереджена увага на особі професора-славіста Т. Флоринського; “Характеристика серболужицької літератури в лекційних курсах Олександра Котляревського”; “А. Черни та його слов'янські зв'язки”; “Відомості про лужицьких сербів у СРСР у перші післявоєнні роки” та ін. Професор Л. Лаптева публікувала рецензії і повідомлення про львівські міжнародні сорабістичні семінари не лише в російських наукових виданнях, а й у наукових журналах Лужиці. Щирими теплими словами вона відгукнулася про сорабістичні форуми в Україні під час дискусії на IX сорабістичному семінарі: “Доповідачі читали свої повідомлення і вели дискусії тією мовою, якій вони надавали перевагу. Загальна атмосфера семінару була винятково дружньою, а ставлення господарів до гостей – надзвичайно доброзичливим”.

Цей відгук, про який професор В. Моторний згадував у статті “Львів–Будишин: десять сорабістичних семінарів” (зб.1 “Питання сорабістики. Десятий Міжнародний семінар”. Львів–Будишин, 2005 р.), Людмила Лаптева помістила у статті “Международный сорабістический семинар во Львове” (*Славяноведение*, 2002, №4).

Наукова сорабістична спадщина професора Костянтина Трофимовича, яка вже за життя професора стала предметом окремого дослідження (мається на увазі доповідь О. Міщенко і В. Моторного “Проблеми сорабістики в науковому доробку К. К. Трофимовича”, запланована на засідання сорабістичного семінару, що мав відбутися 1 квітня 1993 р.), досліджувалась у низці ґрунтовних студій. Це, насамперед, чотири доповіді львівських і лужицьких науковців, заслухані на VI Міжнародному сорабістичному семінарі 21–23 березня 1995 р. – першому після відходу ученого: “Погляди К. Трофимовича на типологію формування лексичного складу слов'янських мов” (Т. Панько); “Історія та історична граматики серболужицьких мов у працях К. Трофимовича” (О. Лазор); “Про сорабістичний доробок К. Трофимовича” (Г. Фаска, Будишин); “Українсько-верхньолужицький словник К. Трофимовича” (Г. Єнч, Будишин).

Окремі доповіді звучали і на наступних семінарах – “Верхнелужицко-русский словарь” К. Трофимовича як джерело лінгвокультурологічних досліджень” (Г. Космеда); “Сорабістичні мовні матеріали в архіві К. Трофимовича” (О. Албул) (обидві – на VII семінарі, 1997 р.); “Сорабістична наукова спадщина К. Трофимовича” (О. Лазор) та “Наукова спадщина К. Трофимовича у бібліографічних покажчиках” (Л. Панів) – (обидві – на X семінарі, 2003 р.); “Два погляди на історію верхньолужицької мови” Єви Сятковської у книжці “Сім'я західнослов'янських мов” і Костянтина Трофимовича в монографії “Становлення та розвиток верхньолужицької літературної мови” “Становлення та розвиток верхньолужицької літературної мови” (Ельжб'єта Вроцлавська (Варшава), XIII семінар, 2010 р.).

Не можна оминати увагою і таке вартісне двотомове видання, як “Матеріали міжнародної славистичної конференції пам’яті професора Костянтина Трофимовича” (1–3 квітня 1998 р.), що вийшло друком того ж року у Львові.

Ще раз до сорабістичної спадщини професора К. Трофимовича львівські науковці звернулися на XIV Міжнародному сорабістичному семінарі, присвяченому 90-літтю від дня народження ученого (жовтень, 2013 р.) пленарними доповідями “Сорабістична спадщина Костянтина Трофимовича” (Л. Васильєва, О. Албул, обидві – Львів) та “Професор Костянтин Трофимович: науковець, педагог, вихователь молодого покоління славистів” (М. Гнатюк, Львів).

Досягнення видатного українського ученого-сорабіста були належно оцінені в доповідях, виголошених після 1993 р., а саме “Листи К. Лоренца львівським сорабістам” (Оксана Лазор, 1999); “Налагодження та розвиток українсько-верхньолужицьких наукових взаємин у другій половині ХХ ст.” (Оксана Лазор, 2001); “Українська сорабістична школа: генеалогія, ідеї та основні напрями наукових досліджень” (Надія Лобур, 2003); “Лужицька преса про львівські сорабістичні форуми” (Андрій Моторний, 2005); “Львівська сорабістика на сучасному етапі” (Людмила Васильєва, 2007); “Серболужицько-українські культурні і наукові взаємини другої половини ХХ ст.: джерела вивчення” (Оксана Лазор, Ольга Албул, 2010) та ін.

Безперечно, варто згадати і презентації тих сорабістичних видань, які відбувалися під час роботи міжнародних сорабістичних семінарів у Львівському національному університеті ім. Івана Франка. Деякі з них готувалися до видання за участю професора Костянтина Трофимовича як власника найчисленнішої сорабістичної колекції. У виданні “Сербська Лужиця у Львові” (2001) міститься понад 20 посилань на сорабістичні праці ученого. Інші праці охоплюють величезний інформативний матеріал, пов’язаний із сорабістикою науковця (наприклад, виставка “Сербська Лужиця у Львові” у відділі літератури іноземними мовами Львівської універсальної наукової бібліотеки, 1999 р.).

Останнім пропам’ятним виданням, дотичним до нашої теми, є збірник статей, матеріалів, відгуків, перекладів, об’єднаних спільною темою “Серболужицька Франкіана” – “Іван Франко – нам далекий і близький”, видана до 150-річчя від дня народження Каменяря. Окремі сорабістичні студії Костянтина Трофимовича передруковані у розділі “Іван Франко і Лужиця: студії та відгуки лужицьких і українських учених” – це “Сонети І. Франка та Я. Барта-Чішинського” (у співавт); “Franko a Ćišinski – k problemam typologije” (лужицькою мовою у співавт.). Передруковано з лужицького журналу “Rozhľad” (ч.12, 1986 р.). Про К. Трофимовича дослідники писали як про ученого, який є заслуженим знавцем літературних досягнень лужичан у Радянському Союзі (М.Фелькель); як про науковця, який вперше порушив проблему “Іван Франко і серболужицька література” (В. Лучук); як про викладача, під керівництвом якого студенти університету імені Івана Франка почали вивчати верхньолужицьку мову (Бенедикт Дирліх).

Гідно оцінені сорабістичні дослідження професора Костянтина Трофимовича у розділі “Хронікально-документальні публікації лужицької преси про Івана Франка” зазначеного збірника. Його укладачі (а серед них були і лужицькі науковці) вибрали окремі фрагменти з журналу “Rozhľad” та “Serbske powiny” за 1986 і 2005 рр. про важливі віхи з історії українсько-лужицьких літературних взаємин. В інформації Марка Венька про участь делегації з Будишина в XI Міжнародному сорабістичному семінарі була висловлена така думка: “Львівський національний університет став осередком вивчення серболужицької мови, літератури, історії, народознавства і культури – і все це на відстані 800 кілометрів від Лужиці. Заснував цю традицію професор Львівського університету Костянтин Трофимович (1923–1993)”.

Замість післямови

Професор К. Трофимович як організатор і натхненник сорабістичних досліджень у Львівському університеті використовував найменшу нагоду і можливість популяризувати культуру цього найменшого слов'янського народу. Так було на початку 80-х років минулого століття, коли виник задум видання збірки оповідань верхньолужицьких і нижньолужицьких письменників різних поколінь “Дивна любов” – від патріарха національної літератури Мерчіна Новака-Нехорнського до наймолодшої за віком Ангели Стахової. Професор Костянтин Трофимович став не лише співавтором передмови “Слово нової Лужиці”, а й перекладачем оповідання “Межа” нижньолужицького прозаїка і перекладача Б'єро Вілема, лауреата престижних літературних премій. Учений вважав таке видання особливо корисним і потрібним. “По-різному проявляється творча самобутність кожного з авторів, чиї твори вміщено в цьому збірнику, — писали автори передмови до видання оповідань серболужицьких письменників “Дивна любов” (Київ, 1984). – Але характерною ознакою сучасної лужицької “малої прози” є дедалі більше зацікавлення змінами в психології людини й тими морально-етичними проблемами, які об'єктивно виникають перед суспільством, що зробило величезний крок у соціально-політичному житті”.

Видання мало дві схвальні рецензії в українській пресі, а також воно постійно згадується там, де мовиться про переклади лужицьких творів українською мовою. З цим виданням пов'язую особисті спогади: працюючи над перекладом гумористичного оповідання верхньолужицького письменника Юрія Кубаша-Воркчелана “Наш домашній телефон”, я звертався за консультаціями і порадами до Костянтина Трофимовича. Професор, який, попри свою зайнятість (завідував кафедрою слов'янської філології і був деканом філологічного факультету), жодного разу не відмовляв мені у консультаціях, давав вартісні поради, пояснював окремі важкі для перекладу вислови і звороти.

Був науковцем, безмежно закоханим у мову, літературу і культуру Лужиці.

Ярема КРАВЕЦЬ